

ФОТОГРАФИЈЕ У ЛЕГАТИМА, ЛИЧНИМ И ПОРОДИЧНИМ ФОНДОВИМА ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА БЕОГРАДА - ЗНАЧАЈ И РАЗНОВРСНОСТ

334

Апстракт: Историјски архив Београда у својим депоима чува 57 легата, личних и породичних фондова, у којима се налази велики број фотографија. Фотографије су бројне и разноврсне и зависе од личности, професије и интересовања самог ствараоца.

Архивисти имају бројне непознанице и недоумице у вези са сређивањем, обрадом, а потом и дигитализацијом фотографија које се чувају у архивима.

У раду ће бити предочена искуства, дилеме и сопствена размишљања на ову тему са надом да ће бити користан и другим колегама који се сусрећу са истим или сличним проблемима. Између осталог, биће дат и кратак приказ богатства фотографија које на непосредан начин говоре о животу и раду легатора јер, као што знамо, једна фотографија говори више од хиљаду речи.

Кључне речи: *фотографија, легат, лични фонд, архив, историјски извор, дигитализација*

ФОТОГРАФИЈА КАО ИСТОРИЈСКИ ИЗВОР

Фотографија, као један од значајнијих проналазака XIX века, омогућила је да се писаним сведочанствима о историјским догађајима дода друга димензија, односно да им се пружи визуелна потпора.

За нас појединце фотографије имају значај као визуелна збирка успомена са сентименталном вредношћу. Из перспективе уметника, фотографија приказује живот и свет у потпуно другачијем светлу. Када је фотографија у питању, многи се фокусирају управо на овај њен лични или уметнички аспект, не схватајући колико је она заправо вредан историјски документ. Фотографија је важан извор информација, посебно када се придода писаним историјским изворима и прикупљеним артефактима. Тада историјски догађаји и личности постају стварнији, а изрека да једна фотографија говори више од хиљаду речи често буде јаснија.

Неко ко фотографише ни не помишља да је на неки начин постао документариста, хроничар, који оставља историјски траг о једном времену. Појединци мобилним телефонима документују јавне догађаје, лична окупљања или фотогра-

¹ архивски саветник, mirjana.obradovic@arhiv-beograda.org

фишу белешке, а фото-новинарство је достигло исти значај као и писани чланци и колумне. Интернет је такође подстакао ову револуцију, са појединцима који објављују велике количине слика на различитим веб локацијама. Светска популација се више него икад бави фотографисањем и дељењем слика помоћу платформи као што су Инстаграм или Пинтерест. Чак и кад таквих веб локација и платформи не буде више, постојаће огромна фототека која ће будућим поколењима откривати какав је био живот почетком XXI века. Фотографија је постала важан део историјског очувања и документације који су преобразили начин на који видимо прошлост, што није остало непримећено.

Последњих деценија XX и почетком XXI века појавило се више књига из области историографије које нас терају на размишљање и преиспитивање. Међу њима је и књига норвешког историчара Кнута Ђелсталија, оригиналног и помало провокативног наслова *Прошлост није више што је некад била*.² Аутор је оваквим насловом заправо систематизовао све оно ново што се у последњих неколико деценија променило у историографији, почевши од нових углова посматрања прошлих времена, нових подручја интересовања и нових тема, преко методолошких праваца у тражењу и разумевању историјских извора до начина саопштавања истражених резултата. Промењени приступи природан су део развоја и богаћења историјске науке, а да би човек имао нову визију будућности и могао да крене напред, потребно је најпре да сагледа прошлост из новог угла. Управо из тих разлога историографија је у другој половини XX века почела да се интересује за многе области истраживања које до тада нису биле у њеном фокусу. Искрпевши већину политичких и економских тема, окренула се покушајима разумевања приватног живота у прошлости, трагајући за историјом осећања, брака, пријатељства, усамљености, задовољстава, једном речју интимног живота појединца.³ У недостатку писаних извора, управо су фотографије те које нас подсећају да су различити људи живели, радили и градили наше друштво, обогаћујући улогу „малог“ човека кроз историју у догађајима који су обликовали свет. Фотографије су у стању да испричају многе приче из живота обичних људи којима није посвећивана велика пажња у ранијим историографским истраживањима. Иако су све популарније и заступљеније теме у савременој историографији оне које проучавају сферу приватности, она је на неки начин већ била саставни део већине биографија познатих личности још од античких писаца до наших дана. У средишту сваке биографије је човек, појединац у времену и простору. Ни о једном појединцу није могуће само писати као о искључиво јавној личности, без дотицања његовог приватног живота. Познајући приватну страну неке личности, њено порекло, друштвене и породичне везе, често ју је лакше и разумети.⁴ Управо у тим настојањима могу помоћи приватне фотографије неке јавне личности које су настале спонтано, мада се увек мора водити рачуна да исте нису настале манипулацијом, као што је то био случај са вођама тоталитарних политичких режима током XX века (Хитлера, Мусолинија или Стаљина).

² Knut Čelstali, *Prošlost nije više što je nekad bila*, Beograd 2004.

³ Teodor Zeldin, *Intimna istorija čovečanstva*, Beograd 2003.

⁴ Др Мира Радојевић, *Биографије и њихови извори*, Зборник радова са стручних скупова секције историчара Музејског друштва Србије, свеска 6, Краљево 2008, 79-83.

Приликом тумачења историјских извора, па и фотографија, може се јавити више могућих перспектива гледања, али мора се узети у обзир и пристрасност самог творца извора. Фотографије се могу погрешно протумачити, ако се не испитају контекст и околности у којима су снимљене. Иако је историографија постигла значајан напредак у методологији истраживања, пристрасност или наклоност остају стални изазов у разумевању прошлости.

ФОТОГРАФИЈЕ У ЛЕГАТИМА, ЛИЧНИМ И ПОРОДИЧНИМ ФОНДОВИМА ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА БЕОГРАДА

Шта нам показују фотографије које се чувају у оквиру легата, личних и породичних фондова? Због временског оквира у коме су настале, ове фотографије сведоче о периоду од краја XIX до краја XX века, дакле о читавом једном столећу. Њихова количина је велика, а садржаји изузетно разноврсни и зависе од периода у коме су настале, да ли су формалне или спонтане, да ли су дело професионалца или аматера и слично. Како бисмо спознали о каквој разноликости и богатству је реч, у даљем тексту ћемо дати кратак преглед фотографија кроз фондове у којима су оне заступљене.

336

*Сцена са једне београдске улице у међуратном периоду
(Лични фонд Михаила С. Петровића)*

Лични фонд Михаила С. Петровића, новинара, фотографа и председника Удружења новинара Србије, представља праву ризницу за љубитеље фотографије настале у периоду између два светска рата. Наиме, део фонда чини збирка фотографија која обухвата личне и породичне фотографије, фотографије објеката, догађаја и личности, фотографије Београда и оне које су служиле као илустративни материјал уз текстова које је објављивао. Жанровске фотографије које је Михаило С. Петровић снимио у међуратном Београду представљају драгоцен извор за проучавање историје престонице у првој половини XX века. Као што је Михаило С. Петровић сведочио процвату Београда пре Другог светског рата, тако је Немања Будисављевић фото-апаратом забележио послератну изградњу Новог Београда и ове фотографије представљају историјски извор првог реда за овај период историје престонице.

337

О животу грађанске елите међуратног Београда сведочи скоро петсто фотографија породице Главинић. Осим породичних окупљања, свечаности, излета и путовања по земљи и иностранству, фото-објективом су забележени и портрети знаменитих личности тог периода са којима су се чланови породице Главинић сретали или дружили, као и делатност Кола српских сестара, хуманитарних, грађанских, соколских и других удружења. За изучавање женских студија, односно утицају и значају које су жене имале у периоду између два светска рата, свакако је неизоставно погледати подфонд који припада Добрили Главинић Кнез-Милојковић, новинарки, уредници, власници више листова и чланице управа више женских друштава и удружења. Као друштвено ангажована жена која је била укључена у делатност академских кругова у Србији и иностранству, оставила је мноштво фотографија које могу послужити као извор за ову област историјског истраживања.

Светомир Лазић, архитекта и власник пројектног бироа, учествовао је на реконструкцији зграде Старог двора на Дедињу, те се у оквиру грађе налази посебна целина са плановима и фотографијама која се односи на тај подухват. Лични фонд Војислава Вељковића, доктора правних наука и творца југословенског динара, садржи фотографије чланова угледне београдске породице Вељковић, али и њихових савременика, актера друштвеног и политичког живота престонице у првој половини XX века.

Лични фонд Недељка Савића, трговца, оснивача Трговачког удружења, Савеза трговачких удружења и Београдског сајма садржи архивску грађу која у потпуности осликава његова интересовања и пословну ангажованост. Међу грађом која се првенствено односи на трговину, налазе се драгоцени албуми фотографија којима је документована изградња Београдског сајма 1936/1937. године, као и његов рад, односно изложбе које су се одржавале у сајамским павиљонима, изложбени штандови и посетиоци.

За истраживаче који се баве животом наших исељеника у САД, од изузетног је значаја Породични фонд Гађиновић-Шотра, који осим архивске грађе има и велики број фотографија на којима је приказано деловање разних исељеничких удружења и Српске православне цркве у САД, избегличке Владе у Лондону и

личности које су биле повезане са њима. На рад Матице исељеника у Југославији односе се фотографије из Легата Вицка Крстуловића.

Лични фонд Драгослава Драже Марковића садржи велики број фотографија и тематских фото-албума који се односе на период његове политичке и државничке активности. На месту амбасадора СФРЈ у НР Бугарској био је од 1963. до 1967. године када је настала и серија фотографија са Кочом Поповићем који је тада обављао дужност државног секретара иностраних послова. Интересантно је да тих фотографија нема у Легату Коче Поповића. Драгослав Марковић је био први који је обављао новоуведену функцију председника Председништва СФРЈ (1974-1978), након чега је био председник Савезне скупштине СФРЈ (1978-1982). У овом периоду имао је много сусрета са страним државницима, углавном из земаља које су припадале Покрету несврстаних, тако да се у његовом Личном фонду чува и много фотографија које су настале приликом званичних дочека и разговора са представницима ових земаља и путовања у узвратне посете.

Лични фонд Љубодрага Ђурића, првог послератног команданта Београда и друштвено-политичког радника, осим личних фотографија и тематских фото-албума, садржи и један број фотографија из периода Другог светског рата. У Легату Влајка Беговића, учесника Шпанског грађанског рата и Француског покрета отпора, такође постоји велики број фотографија и неколико фото-албума који се могу разврстати у неколико целина: личне и породичне фотографије, из Шпанског

Са Београдског сајма (Лични фонд Недељка Савића)

грађанског рата, из Француске у међуратном периоду, као и током Другог светског рата и фотографије које су настале у послератном периоду током његовог друштвено-политичког ангажовања.

У још неколико личних фондова и легата чији су творци друштвено-политички радници налазе се фотографије које нам преносе дух времена социјалистичке изградње и самоуправљања на нашим просторима, међу којима су Светозар Вукмановић Темпо са 83 фото-албума и Славко Зечевић са 21 албумом и 390 фотографија.

Новак Новаковић, познатији као Новак Новак, новинар, сценариста и аутор сатиричних и хумористичких текстова, вероватно најпознатији по телевизијској серији *Позориште у кући*, оставио је Историјском архиву Београда, осим архивске, дневничке и мемоарске грађе и фотографије. Један број фотографија је из приватног живота, али много више је оних које су настале на сетовима за снимање популарних тв серија, на позоришним манифестацијама, приликом снимања радио-програма. Забележени су моменти настајања неких од најсјајнијих остварења играног програма Телевизије и Радио Београда на којима су, осим Новака Новака, и Радивоје Лола Ђукић, Мија Алексић, Миодраг Петровић Чкаља, Мића Татић, Властимир Ђуза Стојиљковић, Драгутин Гута Добричанин, Бранка Веселиновић и други великани малих екрана и радијских програма.

Балетска уметност заступљена је у Историјском архиву Београда кроз два легата и један лични фонд. У Личном фонду Димитрија Парлића чува се велики број фотографија које су везане за његов професионални ангажман, прво као балетског играча, а потом и као кореографа. Многе су настале током припремања балетских комада, на пробама и током консултација, али има и оних које приказују балетску сцену у пуном сјају, са костимима и сценографијом током извођења представа. На сличан начин може се описати део фотографија које се чувају у Легату Јелене Шантић, балетске уметнице, кореографа и теоретичара балета, а које су настале током њеног професионалног бављења балетском уметношћу. Међутим, њена изразита наклоност према правди и истини дошла је до изражаја деведесетих година прошлог века када је као мировни активиста постала једна од кључних фигура антиратног и атинационалистичког покрета у земљи и тада је настала серија фотографија са антиратних демонстрација које сведоче о времену превирања и промена. Највећа збирка фотографија са темом балета налази се у Легату Милорада Мишковића, светски признатог и познатог балетског уметника, који је већи део свог живота провео у Француској. У Граду светлости настала је и обимна серија од неколико стотина фотографија „Принца игре“ како су Парижани звали Милорада Мишковића, које су ауторско дело познатог уметничког фотографа Сержа Лидоа. Поред фотографија које су настале током богате балетске каријере, у Легату се чува и нешто фотографија из приватног живота Милорада Мишковића.

Јован Ђирилов, драматург, позоришни редитељ и драмски писац, предао је Историјском архиву Београда велику по обиму и веома разноврсну архивску грађу која је смештена у 450 архивских кутија. Као велики заљубљеник фотографије, желео је да својим фото-апаратом забележи што више догађаја из свог живота, као и људе са којима је сарађивао и дружио се. Стога илустративни материјал његовог фонда чини велики број фотографија које су настале током бројних путовања

широм света, а посебан сегмент чине оне које су у вези са ангажовањем Јована Ћирилова у београдским позоришним кућама и БИТЕФ-у, на којима су забележени како тренуци са глумцима током проба, тако и сцене током извођења представа пред публиком.

Како је Стеван Крагујевић био један од најугледнијих српских и југословенских фото-репортера и фото-уметника и човек који је током каријере пратио председника Тита на путовањима у земљи и иностранству, Легат породице Крагујевић чува велики број његових фотографија. Стеван Крагујевић је 1950. године начинио први званични фото-портрет председника Тита који је био намењен страним дописницима и амбасадама. Приликом посета радним колективима, током сусрета како са државницима, уметницима и спортистима, тако и са радницима, грађанима и омладином, настао је велики број званичних фотографија, али и низ спонтаних, које се сврставају у антологијске фотографије социјалистичке Југославије. Иако су због свега тога Крагујевића многи сматрали Титовим личним фотографом, он то заправо није био. Својеврсна галерија познатих чини засебну целину, док другу целину представљају фотографије о Београду. Као пасионирани фотограф, Крагујевић је фотографијом забележио сваки важан корак у животу своје ћерке Татјане Крагујевић, песникиње. Осим тога, био је међу првима који су успели да набаве колор-филм и користио га само за најдрагоценије снимке. Тако је 1943. године настала фотографија „Гушчарица“, која је под називом „Мотив из војвођанског села“ штампана на насловној страни часписа *Дуга* из 1950. године, који је тако постао наш први илустровани часопис са насловницом у колору. Један део фотографија предат је у физичком облику, а други у дигиталном на CD дисковима. Историјски архив Београда није једина институција у којој се ексклузивно чувају ове фотографије, већ се њихови примерци могу пронаћи и у Музеју Југославије, али то ни на који начин не умањује њихову вредност и значај.

Легат Благоја Нешковића и Бране Перовић Нешковић садржи бројне албуме из различитих периода и свима њима је заједничко да су фотографије поређане хронолошким редом и са исписаном легендом испод сваке. На легендама је забележен, ако не тачан датум, онда макар година, место на коме је фотографија настала и особе које се на њој налазе. На сличан начин организоване су и фотографије из Легата сестара Перовић. Посебно су интересантне оне на којима се налази књижевник Бранко Ћопић, који је једно време био у браку са Јеленом Јелом Перовић, као и оне које су настале током сусрета Душанке Душе Перовић са књижевницима и књижевним преводиоцима из Пољске. Како се исти образац ређања фотографија и писања њихових легенди понавља у више пута помињаном, највећем и најразноврснијем по свом садржају Легату Константина Коче Поповића и Лепосаве Лепе Перовић, можемо претпоставити да су сестре Перовић или једна од њих заслужне што врло једноставно можемо да аналитички обрадимо готово сваку фотографију из ова три легата. Легат Константина Коче Поповић и Лепосаве Лепе Перовић такође чува велики број фотографија које су налазе у албумима различитих величина, облика и врста према начину улагања фотографија. Свако од легатора има своје, одвојене албуме, али има доста и оних који садрже фотографије са заједничких путовања и дружења са пријатељима. Због функција које је обављао и

службених путовања на која је ишао, Коча Поповић има изузетно велики број фотографија на којима су забележени домаћи и страни државници, политичари из скоро свих делова света, представници краљевских кућа, уметници и други (Че Гевара, грчка краљица Федерика, Софија Лорен...). Један албум фотографија формиран је тако да прикаже паралелу између животног пута Коче Поповића и Лепе Перовић, од њиховог најранијег детињства до пуне зрелости, па је тако Коча на једној фотографији у морнарском оделцету током боравка у Женеви, док је Лепина фотографија преснимљена са веће настале испред сеоске куће у Машићима. На другој је приказан Коча како игра тенис, а Лепа како скија, или обоје говоре са говорнице, с тим што се Лепа обраћа скупу у Галерији фресака, а Коча говори пред стотинама окупљених на градском тргу. Да није фотографија, можда још дуго не бисмо знали да је Лепа Перовић пре Другог светског рата била удата за чиновника Ладислава Мелчицког, јер то не пише ни у једној њеној званичној биографији. Захваљујући једној фотографији овог пара сликаног на улицама Бања Луке и лепенде испод ње, дошли смо и до овог податка.

Из горе наведеног сасвим је јасно да фотографија може ухватити тренутке слава или моменте екстремног очаја и може постати радосна носталгија или болно сећање. Фотографије могу забележити свакодневне и редовне животне активности, људе на послу, у игри или доколици. Људска прошлост је временски огромна, садржајно комплексна, а њено истраживање и промишљање представља праву авантуру. Дешифровање прошлости захтева различите методе и приступе, а фотографија се у том процесу може користити за повезивање више ситних делова у већу слагалицу.

ЧУВАЊЕ И ОБРАДА ФОТОГРАФИЈА У АРХИВИМА

Са сигурношћу можемо рећи да је фотографија, као нови медиј техничког репродуковања, утицала на обликовање нашег начина опажања света, као и на форме међусобне комуникације, а све је јасније и да ће доћи до још већих и значајнијих промена у медијској и културној сфери са новим токовима глобализације и дигитализације. Пре него што се то догоди, неопходно је да се прикупи, архивира и сачува што више аналогних фотографија, без разлике да ли су оне црно-беле, у боји, оригиналне, копиране или преснимљене, јер је њихов животни век као медија практично окончан.

Иако историчари нису одувек препознавали фотографију као примаран историјски извор, архивисти су их прикупљали и брижљиво чували, подједнако као и другу архивску грађу. Са порастом како количине фотографија, тако и интересовања за њих, уочавају се многи недостаци приликом њиховог чувања, сређивања и обраде.

Врло је важно да схватимо да су фотографије по својој историјској вредности готово подједнако важан историјски извор као и документ, али да су због технологије израде изузетно осетљиве. Када је чување фотографија у питању, на њих морамо да гледамо не само као на носиоца визуелне информације, већ и као материјални предмет коме могу да нашкоде многи хемијски, биолошки и физички

чиниоци.⁵ На овом месту нећемо се бавити том проблематиком, већ ћемо само указати да архивисти приликом чувања и руковања фотографијама морају бити упознати са свим ризицима које оно носи.

У српској архивистици начин чувања, сређивања и обраде фотографија није решен на јединствен начин. Када је у питању аналогна фотографија, Архивско веће Архива Србије донело је *Упутство о чувању и обради збирке фотографија* још давне 1971. године.⁶ Архив Југославије је то питање регулисао својим *Упутством о заштити и обради збирке фотографија у Архиву Југославије* донетим 1986. године.⁷ Недавне анкете и истраживања колега показале су да се на територији целе државе не користе уједначена правила по којима се врше архивско чување и обрада, било да су у питању аналогне или дигиталне фотографије. Архивисти задужени за вођење збирки фотографија ослањају се на већ установљене и устаљене начине сређивања, обраде и смештања фотографија, а који су по њиховом мишљењу и искуству најпогоднији за сваку установу појединачно. Ретки су у прилици да прате међународне стандарде у складу са ISAD(G) (*General International Standards Archival Description*) које имплементирају у своје софтверске системе, јер још увек није завршено увођење јединственог информационог система за архиве АРХИС, иако је обука за њега почела још прошле године. У чак 15% архива не постоје архивисти-извршиоци који би били задужени само за чување и обраду фотографија.⁸

Када је у Историјски архив Београда тек почела да стиже грађа из личних фондова, архивисти задужени за сређивање и обраду водили су се већ помињаним Упутством. Физички су издвајали фотографије из архивске грађе, обрађивали их и смештали у Збирку фотографија. Тада, као ни сада, фотографије нису одлагане у металне ормаре са фиокама, нити су улагане у полиетиленске врећице, већ у коверте, па у класичне архивске кутије. Како се повећавао пријем личних фондова, тако се повећавала и количина примљених фотографија, па је она сада по бројности достигла половину Збирке фотографија која има око 7.500 фотографија. У једном моменту колеге су престале да физички издвајају фотографије из легата, личних и породичних фондова, а већ издвојене су враћене у фонд коме припадају. Тиме је настала збрка са сигнатурама која се још увек разрешава. Посебан про-

⁵ Petar Dabac, *Osnovna pravila za arhiviranje i konzervaciju fotografije*, Informatica museologica, Vol. 31, No. 3-4, Zagreb 2000, 132-137.

⁶ *Упутство о чувању и обради збирке фотографија*, донето на седници Архивског већа 29. 1. 1971. године; објављено у: Архивски преглед, бр. 1-2, Београд 1971, 157-161.

⁷ *Упутство о заштити и обради збирки фотографија у Архиву Југославије..* Билтен Архива Југославије, бр. 8, Београд 1986, 19-27.

⁸ Nenad Šeguljev, *Fotografija kao istorijski dokument (Formiranje zbirke fotografija u Dokumentacionom centru „Nikola Mirkov“)*, Arhivska praksa, br 15, Tuzla 2012, 373-380, <http://www.arhivistika.edu.rs/clanci/digitalizacija-i-mikrofilmovanje/25-nenad-seguljev-fotografija-kao-istorijski-dokument-formiranje-zbirke-fotografija-u-dokumentacionom-centru-nikola-mirkov-1> (приступљено 20. августа 2020.); Зорица Нетај, *Збирка фотографија као део културне баштине – кроз анализу архива у Србији*, Зборник радова са међународне конференције Посебне збирке у контексту културног наслеђа и као подстицај културног развоја, Београд 2019, 153-162, https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=6474. (приступљено 20. августа 2020.)

блем су представљали фото-албуми који се због своје величине нису могли физички сместити у архивске кутије, а свакако морају бити заштићени од прашине и других утицаја. Решење би била израда наменских кутија у књиговезачкој радионици Историјског архива Београда.

Осим проблема са физичким смештањем и чувањем фотографија, архивисти се срећу и са могућим проблемима у њиховој обради. Чињеница је да су фотографије које се чувају у архивским збиркама приспеле са различитих страна и да многе од њих нису датиране, нити имају именоване или идентификованте особе који се налазе на њима. Иако су фотографије из легата, личних и породичних фондова потекле из познатих извора и личних колекција, врло често имају исте недостатке, односно непостојање забележеног времена, места и личности које се налазе на њима. Архивиста мора сам да извуче информације на основу онога што види, познатих података о животу и раду творца/творца легата, личног или породичног фонда или на основу предате архивске грађе. Приликом тумачења фотографије као историјског извора креће се од једноставних података – описа људи и онога што раде, приказаних објеката и предмета, уочавања шта се види у позадини или предњем плану и одређивања временског оквира фотографије. Важно је анализирати да ли је она спонтанa или особе позирају за камеру. Потребно је и повезивање са другим изворима који нам могу помоћи да проверимо своје закључке у вези са фотографијом. Све ово архивисте ставља пред изазов када покушавају да буду што тачнији приликом обраде фотографија.⁹

Иако је Министарство за културу и информисање Републике Србије септембра 2017. године издало *Смернице за дигитализацију културног наслеђа у Републици Србији*¹⁰, ретки су архиви који могу и да их у пракси примењују, понајвише услед недостатка техничких могућности и довољног броја обученог кадра. Сваки архив ради на процесу дигитализације фотографија самостално и у складу са својим техничким могућностима. Правилна дигитализација аналогних фотографија је од изузетног значаја како би се заштитиле од прекомерне употребе, а тиме и пропадања. Правилном дигитализацијом фотографија омогућила би се њихова лакша доступност и употреба у сврху штампања и излагања. Уколико би се уз дигитализацију формирала и одговарајућа база метаподатака, претраживање потребних података би било могуће на брз и једноставан начин. Међутим, да би се уопште дошло до процеса дигитализације, кључно је претходно имати физички сређене и обрађене фотографије, што често није случај.¹¹ *Смернице за дигитали-*

⁹ Zorica Netaj, *Iskustvo na sređivanju, obradi i digitalizaciji zbirke fotografija Arhiva Jugoslavije*, Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja, Radenci 2015, 319-328, http://www.pokarh-mb.si/uploaded/datoteke/Radenci/radenci2015/319-328_netaj_2015.pdf (приступљено 20. августа 2020)

¹⁰ Смернице за дигитализацију културног наслеђа у Републици Србији, <http://www.arhivistika.edu.rs/images/smernice-za-digitalizaciju-kulturnog-nasledja-u-republici-srbiji.pdf> (приступљено 20. августа 2020.)

¹¹ Зорица Нетаж, *Збирка фотографија као део културне баштине – кроз анализу архива у Србији*, Зборник радова са међународне конференције Посебне збирке у контексту културног наслеђа и као подстицај културног развоја, Београд 2019, 153-162, https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=6474. (приступљено 20. августа 2020.)

зацију културног наслеђа у Републици Србији јесу корисне, али дају управо оно што им и сам назив каже – опште смернице за све институције културе и односе се како на објекте, тако и предмете у ентеријеру и екстеријеру. Мишљења смо да као основа за израду новог, савременог архивског упутства много више може да послужи чланак колегинице Зорице Нетај „Фотографија као архивска грађа и њихова обрада у Архиву Југославије“ објављен у часопису *Архив*. Овај чланак настао је као плод дугогодишњег рада на сређивању и обради Збирке фотографија Архива Југославије, дакле проверен је и потврђен у пракси, свеобухватан је и изузетно детаљан у опису сваког корака приликом сређивања, обраде и дигитализације фотографија. У њему, користећи постојећа Упутства, консултујући домаћу и страну литературу из ове области, као и искуства сродних институција на обради збирки фотографија, концизно и јасно дато је својеврсно методолошко упутство које би се могло применити како за физичко чување и обраду аналогних фотографија, фото-албума и негатива, тако и за дигитализацију и чување дигиталних копија.¹²

Тешко је спознати каква све могућа сазнања крију непрегледне количине сачуваних фотографија које се чувају у легатима, личним и породичним фондовима Историјског архива Београда. Архивистима је неопходна помоћ у виду јединствене стратегије и нових методолошких упутстава, који ће пратити нове технолошке и научне трендове како би на најадекватнији начин сачували непроцењиво изворно богатство које се крије у фотографијама. О каквом благу је реч можда најбоље говоре речи Живојина Павловића, редитеља и књижевника, које је написао пошто је прегледао обимну фото-документацију Стевана Крагујевића о „липањским гигањима 1968“:

*Фотографије су сензационалне. Док их гледам и, узгред, слушаам необичне и узбудљиве репортерове доживљаје за дуги низ година прилежно обављане новинарске дужности, питам се зашто се нико не подухвати да напише, уреди и објави монографије о овим драгоценим сведоцима времена, на чему би му будућност била захвална. Јер, без фотографије, историја је само привид.*¹³

¹² Зорица Нетај, *Фотографија као архивска грађа и њихова обрада у Архиву Југославије*, Архив, Београд 2012, 68-79
http://www.arhivyu.gov.rs/index.php?download_command=attachment&file_command=download&file_id=442122&file_type=oFile&modul=Core%3A%3AFileManagement%3A%3AcFileModul. (приступљено 20. августа 2020.)

¹³ Живојин Павловић, *Diarium I* /Дневници, књига 4, Београд 1999, 473.

Mirjana OBRADOVIĆ

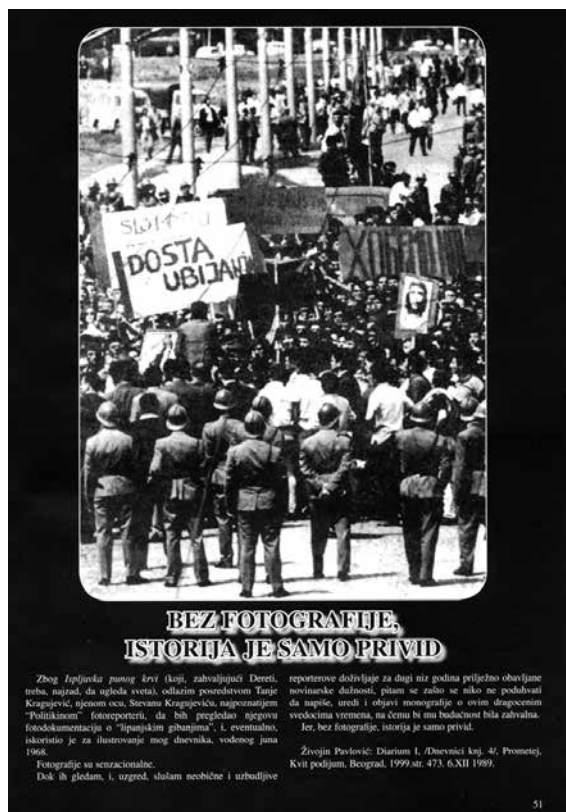
PHOTOGRAPHS IN LEGACIES, PERSONAL AND FAMILY FONDS OF THE HISTORICAL ARCHIVES OF BELGRADE - IMPORTANCE AND DIVERSITY

Summary

The Historical Archives of Belgrade keeps in its depots 57 legacies, personal and family fonds that contain a large number of photographs. The photographs are numerous and diverse depending on a person, profession and interests of the creator.

The archivists have numerous unknowns, dilemmas and concerns related to arrangements, processing, and digitising of photographs that are kept in the archives.

This work presents experiences, dilemmas and author's own thinking regarding this theme with the hope that this work will be useful to other colleagues that encounter the same or similar problems. Among other things, a short review of the richness of the photographs that in a direct way speak about the life and work of the legator because, as we all know, *a photograph speaks a thousand words*.

Страница књиге „Испљувак пун крви“ Живојина Павловића са фотографијом Стевана Крагујевића (Лични фонд Небојине Попова)